

สมถวิปัสสนาในพระไตรปิฎก ตอนที่ ๔๘



สุภีร์ ทุมทอง

๑๒ มกราคม ๒๕๖๑

กรรมฐาน

๑. อนุสสติ ๑๐
๒. อัปปมัญญาภาวนา
 - ๒.๑ เมตตาภาวนา
 - ๒.๒ กรุณาภาวนา
 - ๒.๓ มุทิตาภาวนา
 - ๒.๔ อุเบกขาภาวนา

อัปปมัญญา ๔

จตสฺโส อปฺปมณฺญาโย : อิท ภิกฺขุ

เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฌริตฺวา วิหฺรติ,

ตถา ทุติยํ. ตถา ตติยํ. ตถา จตุตฺถํ. อิติ อุทฺธมฺโธ

ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตฺตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ

เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา วิปฺุเลน มหคฺคเตน

อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเชน ฌริตฺวา วิหฺรติ.

(อภ.วิ. ๓๕/๖๔๒ อัปปมัญญาวิภังค์ สุตตันตภาชนีย์)

อัปปมัญญา ๔

กรุณาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฌริตฺวา วิหฺรติ,
ตถา ทุติยํ. ตถา ตติยํ. ตถา จตุตฺถํ. อิติ อุทฺธมฺโห
ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ
กรุณาสหคเตน เจตสา วิปฺุเลน มหคฺคเตน
อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเชน ฌริตฺวา วิหฺรติ.
(อภ.วิ. ๓๕/๖๔๒ อัปปมัญญาวิภังค์ สุตตันตภาชนีย์)

อัปปมัญญา ๔

มุทิตาสหคเตน เจตสา เอกัง ทิสํ ฌริตฺวา วิหริตี,
ตถา ทุตฺติยํ. ตถา ตตฺติยํ. ตถา จตฺตถํ. อิติ อุทฺธมโธ
ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ
มุทิตาสหคเตน เจตสา วิปฺุเลน มหคฺคเตน
อปปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเชน ฌริตฺวา วิหริตี.

(อภิ.วิ. ๓๕/๖๔๒ อัปปมัญญาวิภังค์ สุตตันตภาชนีย์)

อัปปมัญญา ๔

อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฌริตฺวา วิหฺรติ,
ตถา ทุตฺติยํ. ตถา ตตฺติยํ. ตถา จตฺตํ. อิติ อุทฺธมโธ
ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ
อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปฺุเลน มหคฺคเตน
อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเชน ฌริตฺวา วิหฺรติ.

(อภิ.วิ. ๓๕/๖๔๒ อัปปมัญญาวิภังค์ สุตตันตภาชนีย์)

อัปปมัญญา ๔

กถญจ ภิกขุ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ปริตฺวา วิหฺรตี.

เสยฺยถาปี นาม **เอกํ ปุคฺคลํ ปิยํ มนาปํ** ทิสฺวา เมตฺตายะยฺย,

เอวเมว สพฺเพ สตฺเต เมตฺตาย ปรตี.

ตตฺถ กตฺมา **เมตฺตา**. ยํ สตฺเตสุ เมตฺตี เมตฺตายนํ

เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตาเจโตวิมุตฺตี. อयํ วุจฺจตี เมตฺตา.

(อภ.วิ. ๓๕/๖๔๓ อัปปมัญญาวิภังค์ สุตตันตภาชนีย์)

อัปปมัญญา ๔

ตตถ กตมํ **จิตฺตํ**. ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ
มโน มนายตนํ มนินฺทริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโธ
ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตุ. อิทํ วุจฺจติ จิตฺตํ.

อิทํ จิตฺตํ อิมาย เมตฺตาย สหคตํ โหติ สหชาตํ
สํสฺสจฺจํ สมฺปยุตฺตํ, เตน วุจฺจติ

“**เมตฺตาสหคเตน เจตสา**”ติ.

(อภิ.วิ. ๓๕/๖๔๓ อัปปมัญญาวิภังค์ สุตตันตภาชนีย์)

อัปปมัญญา ๔

[๖๔๔] **เอกํ ทิสนฺติ** ปุรตถิมํ วา ทิสํ ปจฺฉิมํ วา ทิสํ
อุตฺตรํ วา ทิสํ ทกฺขิณํ วา ทิสํ อุทฺธํ วา อโธ วา ติริยํ วา วิทิสํ วา.

[๖๔๕] **ผริตฺวาตี** ผริตฺวา อธิมฺุจฺจิตฺวา.

[๖๔๖] **วิหฺรตีตี** อิริยตี วตฺตตี ปาเลตี ยเปตี ยาเปตี จรตี วิหฺรตี,
เตน วุจฺจตี “วิหฺรตี”ตี.

[๖๔๗] **ตถา ทฺุติยนฺติ** ยเถว เอกํ ทิสํ, ตถา ทฺุติยํ ทิสํ,
ตถา ตติยํ ทิสํ, ตถา จตฺตุถํ ทิสํ, ตถา อุทฺธํ, ตถา อโธ,
ตถา ติริยํ, ตถา วิทิสํ.

(อภี.วิ. ๓๕/... อัปปมัญญาวิภังค์ สุตตันตภาชนีย์)

อัปปมัญญา ๔

[๖๔๘] สพุพธิ สพุพตตตาย สพุพาวนุตํ โลกนุติ

สพุเพน สพุพํ สพุพถา สพุพํ อเสสํ นิสฺเสสํ ปริยาทาย
วจนเมตํ “สพุพธิ สพุพตตตาย สพุพาวนุตํ โลกนุ”ติ.

[๖๕๐] วิปุลเลนาติ ยํ วิปุลํ ตํ มหคคตํ,

ยํ มหคคตํ ตํ อปปมาณํ, ยํ อปปมาณํ โส อเวโร,
โย อเวโร โส อพฺยาปชฺโช.

(อภี.วิ. ๓๕/... อัปปมัญญาวิภังค์ สุตตันตภาชนีย์)

อัปปมัญญา ๔

กถญจ ภิกขุ กรุณาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ
ผริตฺวา วิหฺรติ. เสยฺยถาปี นาม

เอกํ ปุคฺคํ ทุคฺคํ ทุรฺุเปตํ ทิสฺวา กรุณาเยยฺย,
เอวเมว สพฺเพ สตฺเต กรุณาย ผริตฺติ.

ตตฺถ กตฺมา กรุณา. ยํ สตฺเตสุ กรุณา กรุณายนา
กรุณายิตตฺตํ กรุณาเจโตวิมุตฺติ. อयํ วุจฺจติ กรุณา.

(อภ.วิ. ๓๕/๖๕๓ อัปปมัญญาวิภังค์ สุตตันตภาชนีย์)

อัปปมัญญา ๔

กถญจ ภิกขุ มุทิตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ
ผริตฺวา วิหฺรติ. เสยฺยถาปี นาม

เอกํ ปุคฺคํ ปิยํ มนํบํ ทิสฺวา มุทิตฺโต อสฺส,
เอวเมว สพฺเพ สตฺเต มุทิตาย ผริตฺติ.

ตตฺถ กตฺมา มุทิตา. ยา สตฺเตสุ มุทิตา มุทิตายนา
มุทิตายิตตฺตํ มุทิตาเจโตวิมุตฺติ. อयํ วุจฺจติ มุทิตา.

(อภ.วิ. ๓๕/๖๖๓ อัปปมัญญาวิภังค์ สุตตันตภาชนีย์)

อัปปมัญญา ๔

กถณฺจ ภิกฺขุ อูเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ
ผริตฺวา วิหฺรติ. เสยฺยถาปี นาม

เอกํ ปุคฺคํ เนว มนาบํ น อมฺนาบํ ทิสฺวา อูเปกฺขโก อสฺส,
เอวเมว สพฺเพ สตฺเต อูเปกฺขาย ผริตฺติ.

ตตฺถ กตฺมา อูเปกฺขา. ยํ สตฺเตสุ อูเปกฺขา อูเปกฺขายนา
อูเปกฺขายิตตฺตํ อูเปกฺขาเจโตวิมุตฺติ. อयํ วุจฺจติ อูเปกฺขา.

(อภ.วิ. ๓๕/๖๗๓ อัปปมัญญาวิภังค์ สุตตันตภาชนีย์)

ลักษณะอัปปมัญญาธรรม

หิตาการบุปฺปวตฺติลกฺขณา **เมตฺตา**

หิตุปลํหารรสา

อาฆาตวินยปจฺจุปฏฺฐาณา

สตฺตานํ มนาปภาวทสฺสนปทฏฺฐาณา

พฺยาปาทุปสโม เอติสฺสา สมฺปตฺติ

สีเนหสมฺภโว วิปตฺติ

(วิสฺุทธิ.)

ลักษณะอัปมงคลธรรม

ทุกขานพยนการปวตฺติลกฺขณา **กรุณา**

ปรทุกขาสหนรสา

อวิหีสาลจจุปฏฺจานา

ทุกขาริฏฺฏานํ อนาถภาวทสฺสนปทฏฺจานา

วิหีสูปสโม ตสฺสา สมฺปตฺติ

โสภสมภโว วิปตฺติ

(วิสุทฺธิ.)

ลักษณะอัปปมัญญาธรรม

ปโมทนลกขณา มุทิตา

อนิสายนรสา

อรตีวิฆาตปจจุปฏจานา

สตตานํ สมปตติทสสนปทฏจานา

อรตีวูปสโม ตสสา สมปตติ

ปหาสสมภโว วิปตติ

(วิสุทธิ.)

ลักษณะอัปมัญญารธรรม

สตุเตสุ มชฌตฺตาคารปฺปวตฺติลกฺขณา **อุเปกฺขา**

สตุเตสุ สมภาวทสฺสนรสา

ปฺฏิฆานุนฺยวูปสมปจฺจุปฺฐจฺานา

กมฺมสฺสกา สตุตา เต กมฺมสฺส รุจฺยา สุขิตา วา ภาวิสฺสนฺติ,

ทฺกฺขโตะ วา มุจฺจิสฺสนฺติ, ปตฺตสมฺปตฺติโตะ วา น ปริหายิสฺสนฺตีติ

เอวํ ปวตฺตกมฺมสฺสกาทสฺสนปทฺฐจฺานา

ปฺฏิฆานุนฺยวูปสโม ตสฺสา สมฺปตฺติ

เคหสิตาย อณฺณาณฺุเปกฺขาย สมฺภโว วิปตฺติ

(วิสฺทฺธิ.)

กรรมฐาน

๑. อนุสสติ ๑๐
๒. อัปปมัญญาภาวนา
 - ๒.๑ เมตตาภาวนา
 - ๒.๒ กรุณาภาวนา
 - ๒.๓ มุทิตาภาวนา
 - ๒.๔ อุเบกขาภาวนา

สวัสดีครับ